

The Image of Piety in Medieval Manuscripts in Slovakia and in Europe, medzinárodná interdisciplinárna konferencia, Bratislava, 8. – 9. októbra 2020

V dňoch 8. až 9. októbra 2020 sa pod záštitou troch usporiadateľských inštitúcií – Ústavu hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied (hlavný organizátor), Katedry hudby Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku, Univerzitnej knižnice v Bratislave a s technickou podporou Výpočtového strediska Centra spoločných činností Slovenskej akadémie vied konala medzinárodná interdisciplinárna konferencia *The Image of Piety in Medieval Manuscripts in Slovakia and in Europe*.

Hlavnou témou konferencie bola prezentácia výskumov o stredovekej zbožnosti v rôznorodom sociálno-kultúrnom prostredí (mestské centrá, cirkevné inštitúcie, jednotlivci a pod.) významných európskych kultúrnych stredísk. Interdisciplinárne príspevky sa zamerali na špecifikáciu charakteristík lokálnych prvkov a transregionálnych vzťahov stredovekej zbožnosti v kompletných alebo fragmentárne zachovaných prameňoch z obdobia druhej polovice 9. storočia do začiatku 16. storočia.

Kombinovanej online + live konferencie sa zúčastnilo 26 vedcov z 9 európskych štátov (Slovensko, Maďarsko, Česko, Rakúsko, Rumunsko, Portugalsko, Poľsko, Slovinsko, Nemecko). Zastúpené boli vedné odbory: muzikológia, kodikológia, paleografia, epigrafia, diplomatika, vedy o výtvarnom umení, liturgia, všeobecná história a germanistika.

Počas dvojdného programu konferencie odznelo 23 príspevkov. Slovensko zastupovali sedem inštitúcií – Ústav hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied (PhDr. Eva Veselovská, PhD., Mgr. Hana Studeničová, PhD., Mgr. Veronika Garajová), Historický ústav Slovenskej akadémie vied (PhD. Miriam Hlavačková, PhD.), Katedra archívnictva a pomocných vied historických Filozofickej fakulty Univerzity Komenského (prof. PhDr. Juraj Šedivý, MAS, PhD.), Katedra slovenských dejín Filozofickej fakulty Univerzity

Komenského (Mgr. Stanislava Kuzmová, MA, PhD.), Katedra hudby Katolíckej univerzity v Ružomberku (prof. ThLic. Rastislav Adamko, PhD., doc. PaedDr. Janka Bednáriková, PhD., doc. PaedDr. Zuzana Zahradníková, PhD.), Slovenský národný archív (Mgr. Rastislav Luz, PhD.) a Slovenská národná galéria (Dr. Dušan Buran).

Program podujatia otvoril hlavný príspevok konferencie *A Late-Gothic Grisaille Manuscript Discovered: The Ilona Andrassy Book of Hours / Ein Fund der spätgotischen Grisaille-Handschrift: Das Stundenbuch von Ilona Andrassy*, ktorý predniesol vedúci kurátor Zbierok starého umenia Slovenskej národnej galérie Dušan Buran. Buran predstavil tento jedinečný, nedávno nájdený stredoveký rukopis, ktorý je deponovaný v Slovenskom národnom múzeu – Múzeu Betliar. Kniha hodínok Ilony Andrassyovej z Betliara je unikátnou modlitebnou knižkou stredovekej osobnej zbožnosti. Nevšedný rukopis v sebe ukrýva krásnu iluminovanú výzdobu, ktorá dokladá tradíciu flámskeho maliarstva a dielňu Willema Vrelanta z druhej polovice 15. storočia. Na príspevok Dušana Burana tematicky nadviazala Maria Theisen (Institut für Mittelalterforschung Österreichische Akademie der Wissenschaften, Rakúsko) s príspevkom *Vorsehung und Antike als Stützen christlicher Frömmigkeit: Das Bild der Sibyllen im Prachtmissale der Salzburger Erzbischöfe Bernhard von Rohr und Johannes Beckenschlage*. Ťažiskom prezentácie boli najnovšie výskumy spojené s ilumináciou miniatúr dvojstránky *Salzburškého misála*, ktoré vyhotovil Berthold Furtmeyr v rokoch 1481 až 1489. Úvodný blok prvého dňa ukončil Juraj Šedivý témou *Medieval Piety in the Epigraphic Culture in the Territory of Slovakia*, ktorého centrom záujmu bol syntetický pohľad na historické nápisy od antického obdobia až po koniec stredoveku na Slovensku ako formu zbožnosti.

Druhý blok otvoril Adrian Papahagi (*Babeş-Bolyai University Cluj*, Rumunsko), ktorý sa v referáte *Liturgy and Private Devotion in Medieval Transylvania* zaoberal stredovekými rukopismi osobnej zbožnosti (prenosných biblií, breviárov, hodínok a i.) a dôvodom absencie týchto prameňov v súkromných, kláštorňoch a farských zbierkach na území Sedmohradska (dnešné Rumunsko).

Druhou prezentujúcou druhého bloku bola Stanislava Kuzmová. V príspevku *Manuscript Model Sermon Collections from Krakow and Their Diffusion in the Late Middle Ages* sa zamerala na charakteristiku zbierok vzorových stredovekých kázni z Krakova a ich funkciu, šírenie, prijatie a prínos v stredovekej pastoračnej službe.

V tematickej časti druhého bloku, ktorá sa zaoberala najmä oblasťou liturgie a liturgických kníh, predstavil svoj príspevok *Continuity and Discontinuity in Local Liturgical Customs* aj Miklos István Földváry (Eötvös Loránd Tudományegyetem Budapest, Maďarsko). Prezentoval výsledky komparatívnych výskumov stredovekých misálov a vybraných častí temporálu, v rámci ktorých charakterizoval konkrétne liturgické tradície Európy.

Dominantnou témou tretieho bloku konferencie bola muzikologická analýza neskorostredovekých a renesančných prameňov cirkevnej hudby. Hudbou renesancie sa zaoberal aj Stefan Gasch (Institut für Musikwissenschaft und Interpretationsforschung – Universität für Musik und darstellende Kunst Wien, Rakúsko) v príspevku *The Songs of the Lions and the Prayers of the Lillies – Discovering the Piety of the Elites in Munich and Augsburg*. Vladimír Maňas (Ústav hudobnej vedy, Filozofická fakulta Masarykovej Univerzity v Brne) v referáte *Gaude Virgo: Marian Piety in Late Middle Ages and the Early Modern Period. Brotherhoods, Graduals, and Liturgical Practice in Moravia* predstavil špecifickú oblasť zbožnosti – mariánsku zbožnosť – prostredníctvom zachovaných prameňov krajín Českej koruny pred rokom 1600. Špecifickú tému novoobjavených polyfónnych fragmentov omšového ordinária a *propria missae* z Archívu mesta Bratislavy *Polyphone Fragmente von Ordinarium und Proprium Missae aus*

dem Archiv der Stadt Bratislava: Ein Versuch um Rekonstruktion der historischen Ereignisse in der Geschichte eines Musikmanuskripts prezentovala Hana Studeničová.

V záverečnom bloku prvého dňa odzneli tri príspevky. Konkrétne príklady lokálnej zbožnosti na základe diplomatických prameňov predstavil Rastislav Luz v príspevku *Liturgické slávenia v mestečku Svätý Jur do reformácie / Liturgical Celebrations in Svätý Jur at the End of the Middle Ages*, ktorý sa venoval analýze liturgických slávení mestečka Svätý Jur. Tému zbožnosti a vývoja úcty k svätým v rukopisoch farskej knižnice Kostola sv. Jakuba v Brne *Die Verehrung der Heiligen – gesungene Ikonographie – in den brünnischen Handschriften* predstavil v príspevku Ondrej Múčka (Ústav hudobnej vedy, Filozofická fakulta Masarykovej Univerzity v Brne). Posledným príspevkom prvého dňa konferencie bol referát *Votive Mass in Missale Notatum, Ms. Vol. 387, from the Central Library of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava* autorskej trojice Rastislav Adamko – Janka Bednáriková – Zuzana Zahradníková, v ktorom sa venovali škandinávskemu kódexu, *Notovanému misálu Rkp. 387* z Ústrednej knižnice Slovenskej akadémie vied. Analýza kalendára rukopisu odhalila skutočnosť, že vzácna pamiatka z územia Slovenska je blízka rodine kalendárov z dnešného Dánska (Kodaň) a Švédska (biskupstvo Lund) z 13. storočia. Samotný misál dokumentuje 61 votívnych omší, ktoré vykazujú značnú podobnosť s misálmi Kodane a Lundu.

Druhý deň konferencie prezentoval najmä muzikologické výskumy kompletne a fragmentárne zachovaných stredovekých rukopisov. Špecifické bohatstvo stredovekej akvitánskej notácie fragmentov archívov miest Braga a Guimarães (Portugalsko) predstavila v príspevku *Aquitanian Notation in Iberia: Plainchant Fragments in Braga and Guimarães* Elsa De Luca (Centro de Estudos de Sociologia e Estética Musical (CESEM), Faculdade de Ciências Sociais e Humanas, Universidade Nova de Lisboa, Portugalsko). Fragmentom Paulínskej knižnice ústredného seminára v Budapešti, ktoré sú notované českou notáciou, sa v príspevku *Böhmische*

notierte Fragmente im Bestand der ehemaligen Pauliner Bibliothek des Zentralen Priesterseminars in Budapest venovala Zsuzsa Czagány (MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Zenetudományi Intézet, Maďarsko). Prezentovala taktiež najnovšie výskumy projektu *Digital Music Fragmentology*, ktorý vzhľadom na zachovanú pramennú základňu ponúka široký priestor na komparatívnu hudobno-paleografickú, hudobnú i liturgickú analýzu platformy fragmentov v stredoeurópskom priestore.

Hudobná notácia a hudobný repertoár boli hlavnou témou príspevku *Some Remarks on the Provenance of the Cistercian Gradual from the Collection of the National Library Based on Paleographic Analysis and the Repertoire* Iriny Chachulskej (Inštitut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, Poľsko). V referáte sa venovala dôkladnej hudobno-paleografickej a repertoárovej analýze *Cisterciánskeho graduálu 12496 IV (Baw. 2)* zo zbierky Baworowski Národnej knižnice vo Varšave.

V druhej časti prednáškového bloku druhého dňa konferencie sa predstavili tri hudobné historičky zo zahraničia. Gabriella Gilányi (MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Zenetudományi Intézet, Maďarsko) predniesla príspevok na tému *Newly Identified Codex Leaves of a 15th-century Transylvanian Antiphoner in Martin*, v ktorom predstavila novoobjavené fragmenty zo Slovenskej národnej knižnice v Martine. Dva zlomky antifonára identifikovala spolu so zlomkami z rôznych maďarských a rumunských zbierok ako súčasť vzácneho sedmohradského antifonára z 15. storočia.

Do programu druhého bloku konferencie patrili aj príspevok *Carthusian Chant as Piety in the Form of Active Contemplation* Katariiny Šter (Muzikološki inštitut ZRC SAZU, Slovinsko), v ktorom autorka prezentovala hlavné charakteristiky kartuziánskeho chorálu na rôznych príkladoch kartuziánskych prameňov.

Tému špecifického repertoára dominikánskych sekvencií v prameňoch poľskej proveniencie spracovala v referáte *Polish Dominican Sequences Repertoire – an Image of the Development of Medieval Piety* Dominika

Grabiec (Inštitut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, Poľsko).

Záverečný blok konferencie patrilo jednému zahraničnému a dvom domácim príspevkom. Martin Haltrich (Stift Klosterneuburg, Rakúsko) oboznámil účastníkov konferencie s vývojom tzv. „leopoldovskej“ zbožnosti markgrófa Leopolda III., zakladateľa opátstva Klosterneuburg v referáte *Der fromme Markgraf. Die Genese der Herrscherfrömmigkeit Leopolds III. im mittelalterlichen Klosterneuburg*.

Veronika Garajová predstavila tému *Medieval Notated Fragments from Trenčín as a Phenomenon of Trans-regional Connections*. Autorka poukázala na význam lokálnych prvkov a transregionálnych súvislostí jednotlivých obsahových prvkov fragmentov zo Štáneho archívu Trenčín a z vybraných materiálov zo Slovenskej národnej knižnice a Knižnice Spoločnosti svätého Vojtecha z Trnavy.

Posledným predneseným príspevkom konferencie bol príspevok Janky Bednárikovej a Evy Veselovskej *Cantus Planus in Slovakia: Local Elements – Transregional Connections. Image of Piety on the Example of the Medieval Fragments from Betliar and Kežmarok / Die Frömmigkeit im Spiegel der mittelalterlichen Musikfragmente aus Betliar und Kesmark*. Autorky zhodnotili fragmentárne zachované pramene stredovekej hudobnej kultúry na Slovensku na príklade novoobjavených fragmentov Lyceálnej knižnice v Kežmarku a Múzea Betliar, pričom prezentovali viaceré významné, transregionálne súvislosti novonájdenných zlomkov (Francúzsko – sv. Elígus, Belgicko – sv. Gudula, Čechy – sv. Václav a i.).

Počas trvania konferencie si mohli účastníci konferencie na stránke databázy *Slovak Early Music Database* (<http://cantus.sk>) vypočítať i zdieľané referáty Miriam Hlavačkovej *Ad limina apostolorum. Rom-Pilger aus dem Königreich Ungarn im Spätmittelalter* a Katrin Janz-Wenig (Referat Abendländische und außereuropäische Handschriften, Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg, Nemecko) *Gelebte Frömmigkeit zwischen Predigt und Liturgie. Ein Einblick*

in die Frömmigkeitspraxis der Augustiner-Chorfrauen in Klosterneuburg im letzten Jahrzehnt des 15. Jahrhunderts.

V centre pozornosti jednotlivých konferenčných výstupov stáli vzácne stredoveké rukopisy, ich obsah, tvorcovia a osudy, ktoré sú pre súčasné generácie nevšedným prameňom inšpirácie. Veríme, že medzinárodná spolupráca a výsledky interdisciplinárneho prístupu k výskumu prameňov prispievajú k hlbkému poznaniu tejto špecifickej oblasti našej histórie.

Konferencia sa uskutočnila v rámci riešenia úloh troch vedeckých projektov: VEGA 2/0034/17 *Obraz zbožnosti v stredovekej hudobnej kultúre na Slovensku, 2017 – 2020*; VEGA 1/0105/17 *Missale Romanum sign. Rkp. zv. 387 z Ústrednej knižnice SAV – výskum a pramenná edícia, 2017 – 2020*; č. APVV-19-0043 *CANTUS PLANUS na Slovensku: lokálne prvky – transregionálne vzťahy, 2020 – 2024* a vďaka finančnej podpore Hudobného fondu.

Veronika Garajová